

Zinka Zorko in raziskovanje slovenskih narečij

Marko Jesenšek

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, II. razred za filološke in literarne vede, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana; Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor, marko@jesensek.si

DOI <https://doi.org/10.18690/um.ff.3.2023.1>

ISBN 978-961-286-694-5

Akademikinja Zinka Zorko je svoje življenje posvetila znanstvenemu, raziskovalnemu in pedagoškemu delu. Študentom je posredovala znanje z izrazito osebno noto, ki jo je uveljavila za najbolj priljubljeno predavateljico na mariborski slovenistiki. Raziskovala je koroške, štajerske in prekmurske govore, njeno znanstveno delo pa je spodbudilo nastanek mariborske dialektološke šole. V članku je predstavljena njena »jezikovna oporoka«, ki zavezuje in zahteva odgovorno nadaljevanje dela na področju dialektologije.

Ključne besede: Zinka Zorko, dialektologija, slovenski jezik, slovenska narečja

Academician Zinka Zorko has dedicated her life to science, research, and teaching. She imparted her knowledge to her students with a distinctly personal touch, which made her the most popular professor at the Department of Slavic Languages and Literatures at the University of Maribor. She researched the Carinthian, Styrian and Prekmurje dialects and founded the Maribor School of Dialectology. This article presents her “linguistic testament” that requires us to continue her work in the field of dialectology responsibly.

Key words: Zinka Zorko, dialectology, Slovene language, Slovene dialects

Uvod¹

Zinka (Terezija) Zorko, rojena Lep, se je rodila 24. februarja leta 1936 na Spodnji Kapli na Kozjaku, na meji med Slovenijo in Avstrijo, kot peta od enajstih otrok. Maturirala je na II. gimnaziji v Mariboru leta 1956,

---

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

diplomirala pa je leta 1961 iz slovenščine in ruščine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Za diplomsko delo *Govor Kaple na Kozjaku* je prejela Prešernovo nagrado za študente. Na ljubljanski univerzi je leta 1977 zagovarjala magistrsko nalogo *Koroški govori na severnem Pohorju zahodno od Ruš do Vuzenice* pri akademiku Tinetu Logarju, leta 1986 pa je pod njegovim mentorstvom zaključila še doktorski študij z disertacijo *Koroški govori Dravskega obmejnega hribovja od Ojstrice do Duha na Ostrem vrhu* in pridobila naslov doktorice jezikoslovnih znanosti.

Od 1961 do 1971 je poučeval slovenščino in ruščino na Ravnah na Koroškem, leta 1971 pa se je zaposlila kot asistentka za slovenski jezik na Univerzi v Mariboru. Na Pedagoški akademiji je kot višja predavateljica predavala na Oddelku za slovanske jezike in književnosti ter na Oddelku za razredni pouk. Na Pedagoški fakulteti je bila leta 1986 izvoljena v naziv docentke, leta 1991 v naziv izredne profesorice, leta 1996 pa je postala redna profesorica za zgodovino slovenskega jezika in dialektologijo. Od leta 1981 je ciklično predavala slovenski jezik na Visoki pedagoški šoli Daniela Berzensenija v Sombotelu (Szombathely) na Madžarskem, kot gostujoča profesorica tudi na Inštitutu za slavistiko Univerze Karla in Franca v Gradcu (Avstrija). Med letoma 1986 in 1996 je predavala slovensko dialektologijo tudi na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Leta 2003 se je upokojila, nato pa je kot zaslužna profesorica mariborske univerze do leta 2013 pogodbeno predavala na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru predmet Slovenske narečne skupine.

Bila je predstojnica Oddelka za slovanske jezike in književnosti na Pedagoški fakulteti v Mariboru, med letoma 1995 in 1999 prodekanka za znanstvenoraziskovalno delo Pedagoške fakultete, od leta 1999 do 2003 pa prorektorica za knjižnični sistem in habilitacije na Univerzi v Mariboru. Zinka Zorko je bila predsednica stanovskega Slavističnega društva Maribor (1994–1998). Aktivno je bila vključena v slovensko jezikovno politiko in načrtovanje kot članica Sveta za visoko šolstvo, predsednica Komisije za volitve pri Svetu za visoko šolstvo, predsednica Stokovnega sveta pri Uradu Republike Slovenije za slovenski jezik, članica Komisije za jezikovno načrtovanje in jezikovno politiko pri Državnem zboru Republike Slovenije itd. Na Univerzi v Mariboru je sodelovala pri preraščanju Pedagoške akademije v Pedagoško fakulteto kot članica republiške komisije za ocenjevanje kvalitete študijskih programov, veliko zaslug pa ima tudi za ustanovitev Filozofske fakultete – nenehno je poudarjala, da prihaja s Filozofsko fakulteto v Maribor skozi glavna vrata humanistični duh, ki ga univerza nujno potrebuje.

Leta 2003 je bila sprejeta v Slovensko akademijo znanosti in umetnosti.

Za svoje pedagoško, znanstveno in raziskovalno delo je prejela številne nagrade in priznanja, med drugim srebrno (1990) in zlato plaketo (1999) Univerze v Mariboru, nagrado Ministrstva za šolstvo, znanost in šport za življenjsko delo na področju visokega šolstva (1997), svečano listino Univerze v Mariboru (2003) in Zoisovo nagrado za življenjsko delo² (2013), tj. najvišjo nagrado Republike Slovenije na področju znanosti in raziskovanja. Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor ji je leta 2016 podelil medaljo za zasluge za izjemen prispevek k slovenski dialektologiji in utrjevanje mednarodnega ugleda slovenske znanosti na področju slavistike. V predlogu za nagrado sem med drugim poudaril njene zasluge za razvoj slovenske dialektologije in na kratko predstavil njene tri znanstvene monografije:

Znanstvenoraziskovalno delo Zinke Zorko je bilo usmerjeno v slovensko dialektologijo, predvsem v raziskovanje »belih lis« na dialektološkem zemljevidu Slovenije – postala je najboljša poznavalka in raziskovalka koroških, štajerskih in panonskih narečij ter govorov. V monografiji *Narečna podoba Dravske doline* (1995) je predstavila izsledke obsežnih dialektoloških raziskav koroškega vokalizma, konzonantizma in morfologije

---

² Na slavnostni podelitvi Zoisovih nagrad in priznanj v mariborski Unionski dvorani se je v imenu nagrajencev takole zahvalila: »Izrekam veliko hvaležnost v svojem imenu in imenu vseh nas, ki smo tu, v Mariboru, ta pomembna priznanja prijeli za svoje predano delo na znanstvenem področju. Vsi si seveda želimo, da bi znanost zmogla biti tudi vnaprej v službi odkrivanja resnice in pravice, lepega in dobrega, da bi nam torej na vseh ravneh pomagala živeti! Znanost napreduje s hitrimi koraki, količina informacij se množi iz dneva v dan. To v nas prebuja sposobnost za čudenje, za resnično radost v iskanju in odkrivanju novega. Ljudje smo spoznavno zavezani znanosti in umetnosti. Vsak pravi znanstvenik je na nek način umetnik Življenja in vsak pravi umetnik je znanstvenik duše, srca in duha. Znanost se danes nahaja pred večjo moralno odgovornostjo kot kdaj koli prej; neverjetno veliko zmore in resnično vprašanje je, če vse to tudi sme! Vse znanosti, naravoslovne še zlasti, govorijo neki univerzalni jezik sveta, a vendar vsak znanstvenik kot posameznik in kot oseba nosi v sebi neko njemu lastno govorico prostora, iz katerega izhaja; to je prostor njegove ožje domovine, prostorje njegovega srca in jezika, mesto njegovih sanj in zjedrenega spomina na prednike. Kot slavistki mi zdajle ob tem svečanem trenutku misel beži v našo tisočletno usojenost maternega jezika – od Brižinskih spomenikov do danes. Majhni smo in smo obstali med velikimi. Od malih in od velikih se razlikujemo zopet zaradi našega jezika. Zato bodimo ponosni na svojo materinščino, na svoj slovenski jezik. Branimo njegovo dostojanstvo in suverenost tako, da pri nas slovensko govorimo in pišemo na vseh ravneh obstajanja, in radostno sanjajmo tudi svoje narečje. In bodimo v vsem pošteni, odkriti, sočutni in solidarni. Bodimo torej hvaležni in veselo vznemirjeni raziskovalci Življenja. Na naš slovenski in univerzalni način. Delajmo dobro, varujmo se hudega in radi se imejmo! Hvala lepa!«

na severnem Pohorju od Ruš do Vuzenice in v Dravskem obmejnem hribovju od Ojstrice nad Dravogradom do Duha na Ostrem vrhu. Z natančno monografsko obdelavo vseh raziskanih govorov na glasoslovni, oblikoslovni, skladenjski in leksikalni ravni je dokazala, da sega temeljni vzhodnokoroški podjanski samoglasniški sestav, ki se ohranja v severnopohorsko-remšniškem narečju, na vzhodu v Dravsko dolino do Fale in Ruš. Monografijo odlikujejo natančni znanstveni zapisi govorov v Dravski dolini, nova dialektološka spoznanja prostora, v katerem se stikata koroška in štajerska narečna skupina, ter poglobljena analiza in sinteza zbranega gradiva (Jesenšek, Koletnik 2009: 9–10).

Svojo drugo monografijo, *Haloško narečje in druge dialektološke študije* (1998), je posvetila haloškemu narečju in drugim narečnim prvinam v knjižnem jeziku 19. in 20. stoletja. Šlo je za prvo celostno predstavitev haloškega narečja v zgodovini slovenske dialektologije. Primerjava posameznih ravnin narečnega jezikovnega sestava v stiku s slovensko knjižno normo ali s tujimi jeziki je pomenila novost pri raziskovanju slovenskega narečnega prostora v stiku z nemščino, madžarščino in hrvaško kajkavščino. Zinka Zorko je na podlagi raziskav glasoslovja, oblikoslovja in skladnje vzhodnih, srednjih in zahodnih haloških govorov potrdila Logar-Riglerjevo uvrstitev haloškega narečja v panonsko narečno skupino (Orožen 1998). V monografiji je predstavila tudi vzhodne in zahodne prleške govore Radomerščaka, Gomile pri Kogu in Biša ter mednarečna prepletanja v govoru vasi Žetinci/Sicheldorf v avstrijskem Radgonskem kotu. Temu je dodala še raziskave narečnih prvin v vzhodnoštajerskem pokrajinskem (knjižnem) jeziku knjižnem jeziku 19. stoletja v besedilih Leopolda Volkmerja in Petra Dajnka, prekmurski različici knjižne slovenščine v 20. stoletju pri Francu Ivanocyju in dialektizmih v delih Prežihovega Voranca. Monografija je v slovensko dialektologijo uvedla primerjavo posameznih ravnin narečnega jezikovnega sestava v stiku s slovensko knjižno normo ali s tujimi jeziki, tako da se je raziskovalna metodologija primerjalnega jezikoslovja v dialektologiji uveljavila na področju glasoslovja, oblikoslovja in besedja. (Orožen 1998)

Natančni analizi posameznih govorov v koroški, štajerski in panonski narečni skupini na vseh jezikovnih ravneh je posvečena tudi njena tretja znanstvena monografija *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih* (2009), ki je vrhunski prispevek v teoretično zakladnico analiz slovenskih narečij. Gre za 387 strani obsežno in doslej najbolj poglobljeno razpravljanje o razširjenosti posameznih narečij in narečnih prepletanj ter o nastajanju mednarečij oz. vmesnih govorov zaradi geografskih in socialnih vzrokov (Jesenšek 2009: platnice). Z raziskavo mislinjskega govora je dokazala, da ta spada k južnopohorskemu štajerskemu narečju in ne h koroškemu mežiškemu, kot je to označeno na karti slovenskih narečij, z raziskavo govora Strojne na Koroškem pa je potrdila pravilnost Logar-Riglerjeve uvrstitve tega govora v koroško podjansko narečje; dokazala je, da je glasoslovna podoba strojnjskega govora enaka kot v podjanskem narečju na avstrijski strani, le da so se pod vplivom štajerske narečne skupine izgubila tonemska nasprotja. Upoštevajoč medjezikovne vplive v slovenskih obmejnih narečjih je prva odkrila in razložila močnejše slovenske vplive na obmejne nemške štajerske govore, tovrstna raziskovanja pa je usmerila še ne na obmejna slovensko-hrvaški prostor (Bizeljso, Rogatec, Hum na Sutli), za katerega ugotavlja štajersko-panonsko zahodnohaloško-hrvaško kajkavska narečna prepletanja, ter slovensko-madžarski prostor (Porabje). Njene več kot dvajsetletne obsežne, sistematične in poglobljene terenske raziskave arhaičnega prekmurskega goričkega

podnarečja v Porabju na Madžarskem, ki je bilo v preteklosti premalo raziskano, zapostavljeno in izpostavljeno močni madžarizaciji, kažejo, da je slovensko narečje danes ohranjeno v sedmih vaseh med slovensko državno mejo in Monošтром; osvetljuje zgodovinske, politične, kulturne, jezikovne in literarne razmere v slovenskem Porabju od naselitve do danes, še posebej pa se posveča izvirnem soočanju knjižne norme in narečja v prvem porabskem narečnem romanu *Garaboncijaš – Črnošolec* avtorja Franceka Mukiča.

Razširjevalka ugleda slovenske dialektologije v javnosti

Zinka Zorko se je zavedala, da mora kot dialektologinja dobro poznati tudi normo in predpis slovenskega knjižnega jezika ter slovensko jezikovno politiko in načrtovanje, kljub temu pa je bila dialektologija njena prva ter največja raziskovalna ljubezen. Po njej je prepoznavna, zato bodo nadaljnje dialektološke raziskave slovenskih narečij morale upoštevati spoznanja, ki so predstavljena v njeni osebni bibliografiji, ki obsega 643 enot.³ Najpomembnejše so tri znanstvene monografije *Narečna podoba Dravske doline* (1995), *Haloško narečje in druge dialektološke študije* (1998) in *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih* (2009). Med njenimi dialektološkimi deli vsebinsko in številčno izstopa še 42 samostojnih znanstvenih sestavkov ali poglavij v monografskih publikacijah, 34 izvirnih znanstvenih člankov, 52 objavljenih znanstvenih prispevkov na domačih in mednarodnih konferencah in 9 objavljenih vabljnih predavanj na znanstvenih konferencah. Objavljala je v uglednih domačih in mednarodnih znanstvenih revijah, npr. *Slavistična revija*, *Jezik in slovstvo*, *Slavia Centralis*, *Jezikoslovni zapiski*, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, *Studia Historica Slovenica*, *Muratáj*, *Studia Slavica Savariensia*, *Intralinea online translation journal* *Wiener slawistischer Almanach*, v *Razpravah SAZU* in številnih domačih in mednarodnih zbornikih ter znanstvenih monografijah. O slovenskih narečjih je predavala po en semester na univerzah v Trstu, Celovcu in v Gradcu, večkrat pa v Sombotelu in Budimpešti na Madžarskem, na Poljskem v Katowicah in Łodzi, na Dunaju, v Passauu, v Helsinkih, v Bologni, v Zagrebu, v Zadru, na Ohridu, v Skopju in v Sarajevu. Organizirala je več znanstvenih sestankov, med njimi *1. mednarodni dialektološki simpozij v Mariboru*

---

³ COBISS Kooperativni online bibliografski sistem in servis COBISS, dr. Terezija Zorko (04822), osebna bibliografija za obdobje 1936--2023. Dostopno na https://bib.cobiss.net/bibliographies/si/webBiblio/bib201_20230121_113127_04822.html (pridobljeno 21. 1. 2023).

(1996), 2. *mednarodni dialektološki simpozij v Mariboru* (1999), 3. *mednarodni dialektološki simpozij v Mariboru* (2002). Bila je članica 14 uredniških odborov revij, zbornikov in monografij. Napisala je 42 spremnih besed, predgovorov, uvodnikov in dodatnih besedil k izdanim knjigam, 18 recenzij znanstvenih del, lektorirala pa je veliko strokovnih besedil in revij. Ves čas se je borila proti nestrokovnemu ali površno opravljanemu pedagoškemu ter znanstvenemu delu. V njenem času v univerzitetnem okolju ni bilo prostora za ljudi, ki veliko govorijo in ničesar ne naredijo, ki svoje nesposobnosti prikrivajo z nastopaštvom, ki ne raziskujejo in ne objavljajo. V univerzitetnem okolju, to je nenehno poudarjala, ni prostora za politikanstvo, znanstveno-raziskovalno podpovprečnost in slabo opravljanje pedagoškega dela. S takim odnosom do dela, do sebe in do okolja, v katerem je delala, je bila prepoznavna na fakulteti in univerzi.

Bogato znanje in modrost izkušene učiteljice sta odlikovali tudi njeno pedagoško delo. Mnogim generacijam slavistov je znala s svojim predavateljskim darom in žarom vlti ljubezen do slovenščine, ki ji je, kot je nekoč sama zapisala, darovala svoje življenje. Več kot tri desetletja je študentom posredovala temeljna vedenja iz slovenskega knjižnega jezika, zgodovine slovenskega glasoslovja in oblikoslovja ter slovenske dialektologije. Študente je znala pritegniti z živahnimi in zanimivimi predavanji, dopolnjenimi z zvočnimi zapisi slovenskih govorov, zadnja leta tudi z dialektološkimi filmi, ki so pomembna novost na področju dialektologije, ter delom na terenu, s čimer je dialektologijo prenesla iz »suhoparnih akademskih okvirov« med študente (Jesenšek Koletnik 2017). Posebno odmevne so bile strokovne ekskurzije, ki jih je organizirala za študente, npr. *Strokovna ekskurzija v Potrno na avstrijsko Štajersko in v Monošter na Madžarsko* (2000), *Ekskurzija na Koroško (Djekše – Celovec – Gosposvetsko polje – Wolfsberg)* (2001), *Strokovna ekskurzija na Skomarje* (2003) itd. Njihova predhodnika sta bila raziskovalna tabora *Porabje 1* (1995) in *Porabje 2* (1996), na katerih je s študenti in učitelji prvo leto raziskovala porabska govora v Slovenski vesi in Sakalovcih ter zapisovala tamkajšnjo zemljepisno lastnoimenskost, naslednje leto pa so zbirali besedje v porabskem naselju Verica-Ritkarovci in se seznanili z njihovim narečjem. Pozornost in občudovanje vzbuja tudi njeno mentorsko delo na mariborski slovenistiki – pod njenim strokovnim in pedagoškim vodstvom je napisalo diplomske naloge 138 študentov, bila pa je tudi mentorica pri 7 znanstvenih magistrskih delih in 5 doktorskih disertacijah. Študentom je vedno dajala vse svoje bogato znanje. Učila jih je vsega, kar je znala, pri tem pa je dodajala še humanistični kanček več: spoznanje in zavedanje, da znanje brez duha in smisla ni nič – misel, način

dela, obnašanja in raziskovanja, ki tako odločilno loči ene znanstvenike od drugih, ene raziskovalce od drugih, izbrance od povprečnežev.

Ves čas si je prizadevala, da je dialektologija postajala znana in priljubljena tudi izven ozko znanstvenih krogov, tako da jo je predstavljala v medijih (zelo odmevne so bile njene tedenske oddaje o slovenskih narečjih na Radiu Maribor med letoma 1991 in 1992) in razširjala med veliko ljudi (več kot 60 strokovnih člankov in številni intervjuji o narečjih in narečni podobi slovenskega jezika). Z zavzetostjo do slovenskega jezika in z ustvarjalnim ter izvirnim pristopom do slovenskih narečij je veliko prispevala k uza-veščanju dialektološke stroke. Dialektologijo je popularizirala v številnih občinskih zbornikih, npr. *Zbornik Občine Videm*, *Zbornik Občine Miklavž na Dravskem polju*, *Zbornik Občine Mislinja*, *Zbornik Občine Slovenska Bistrica*, *Zbornik Občine Markovci pri Ptujju*, *Zbornik Občine Selnica ob Dravi*, *Limbuška govorica*, *Zbornik Občine Podvelka* itd. Jezikovne drobtinice, ki jih je več let pisala za domače *Selniške novice* (glasilo občine Selnica ob Dravi), so mali narečni biseri, nastavki za narečne slovarčke stavbarskega izrazja v koroškem in štajerskem narečju, za razumevanje prevzetih besed in tujk v narečju in kar je za njene Selničane bilo najbolj zanimivo, predstavila, popisala in razložila je severni štajerski govor v Občini Selnica ob Dravi. V glasbenih krogih je bila znana kot predsednica komisije za jezik na mariborskem festivalu *Slovenska narečna popevka*, kjer je sodelovala več kot 30 let. Na strokovnih seminarjih za učitelje v zamejstvu na dvojezičnih šolah je imela vsako leto predavanja za učitelje iz Porabja (1972–2012), večkrat pa tudi za učitelje iz avstrijske Koroške in iz Italije. Dvorane širom po Sloveniji so polnile njene predstavitve slovenskih narečij, na katerih je predvajala tudi zvočne posnetke in videofilme, v katerih so nastopali naravni govorci. S filmskim snemalcem Dušanom Ivanišinom je posnela številne videokasete z narečnimi govorci v koroški, štajerski in panonski narečni skupini. V koroški narečni skupini v krajih Mlake (Laaken) nad Pernicami v Avstriji, Radvanje (Rothwein) v Avstriji, Kapla (Žage, mlini, stavbarstvo) in Strojna. V štajerski narečni skupini v krajih Veliki Boč (Großwalz) v Avstriji, Kopivnik, Tinje, Ponikva in Orešje na Bizeljskem. V panonski narečni skupini v krajih Brezovci v Prekmurju, Nuskova, Rogašovci, Cankova, Bakovci, Šafarsko, Vodranci. Sodelovala je s TV Slovenija v filmu *Kratka zgodovina slovenskega jezika* in v dokumentarnem filmu *Toporišič: samotni hodec skozi neprijazni čas*. Od leta 1993 do 1999 je sodelovala pri pregledu in zagovoru raziskovalnih nalog iz slovenskega jezika pri gibanju Mladi raziskovalci za napredek Maribora (Jesenšek 2020: 20).

Raziskovanje Dravske, Mežiške in Mislinjske doline – koroška in štajerska narečja

Zinka Zorko je naša največja poznavalka koroških, štajerskih in panonskih narečij. Nadaljevala je Ramovševo, Riglerjevo in Logarjevo delo, utrdila slovensko dialektologijo kot moderno jezikoslovno vedo in jo uveljavila v mednarodnem prostoru. Na Slovenskem je bila prva, ki je začela natančneje raziskovati t. i. mednarečja, prehodne in vmesne govore v severovzhodni Sloveniji (Jesenšek 2022: 19–20) in nato še v stičnem slovensko-madžarsko-nemškem jezikovnem prostoru (Jesenšek 2022: 15–16). Gre za raziskave, ki so jo postavile v središče sodobne dialektološke znanosti – z njimi je odprla vprašanje jezikovne ter nacionalne zavesti, tako da je pri tem razlagala vodilno vlogo slovenskih narečij in knjižnega jezika.

Rodila se je v koroško podjunsko narečje na Kozjaku. Njena materinščina je bil kapelski govor, v katerem se je ves čas sporazumevala v domačem okolju: »Mi govorimo narečje, kakršnega smo se naučili od svojih staršev in kakor so govorili v našem okolju. [...] Do narečja sem imela vedno čustven odnos, to je bila moja materinščina.« (Zorko 2016). Na jezikovne korenine je bila vedno ponosna in svojega maternega jezika se nikoli ni sramovala. Z Raven na Koroškem se je z družino za krajši čas preselila v Maribor, nato pa se je ustalila v Selnici ob Dravi, ki je štajersko govoreče naselje. Od otroštva je živela na jezikovni meji koroške in štajerske narečne skupine, medjezikovni vplivi teh govorov pa so jo spremljali v zasebnem, poklicnem in raziskovalnem življenju. V nižji gimnaziji, ki jo je obiskovala v Rušah, se je prvič zavedla, da nekateri sošolci govorijo 'svejt' in 'moust', drugi pa 'sviet', 'muost' (Jesenšek 2020: 13). Takrat še ni vedela veliko o narečni raznolikosti Dravske doline, vendar pa je nekaj let kasneje v diplomski nalogi že zapisala govor rojstne Kaple in ugotovila, da je v gimnazijskih razlikovanjih pri narečni izgovorjavi dvoglasnikov šlo za štajerski in koroški odraz jata, dolgega etimološkega *e* in dolgega etimološkega *o*.

Narečna meja je bila v stičnem koroško-štajerskem govornem območju v Dravski dolini pred Mariborom težko določljiva. Ramovš je govor Kaple uvrstil v štajersko narečno skupino, Zinka Zorko pa je dokazala, da je to zadnji govor koroške narečne skupine v stiku s štajerskimi govori. Ugotovila je, da je meja na Kozjaku. Remšniški govor in govor Kaple sta še podjunska koroščina, govora vasi Sveti Duh na Ostrem vrhu v dolini pa naselja Selnica ob Dravi pa sta že štajerska – od potoka Črmenica proti vzhodu se govori štajersko, proti zahodu pa koroško (Zorko 2009: 73, 81). Jezikovne razlike v govoru teh mejnih govorov je utemeljila zgodovinsko

s pomočjo naselitvenih razlogov. Štajerska plemena so se naseljevala po levi strani Drave navzgor do potoka Črmenice, na desni pa do pragozda na Smolniku nad Rušami, koroška pa so se na Pohorju ustavila na Činžatu, na Kozjaku pa pred Črmenico. Gre za potok, ki bi ga danes lahko imenovali Rdeči potok, saj je 'črmljen' ali 'črljen' star v pomenu 'rdeč' (Jesenšek 2022: 17). V 16. stoletju so izraz poznali slovenski protestantski pisci Trubar, Dalmatin in Megiser, v 18. stoletju tudi koroški slovničar in slovaropisec Gutsman ('zhermenjak'). Bezljaj (1976: 89) razlaga, da je pridevnik etimološko izpeljan iz *čьrmь (deloma vplivano po 'črn') v pomenu 'črv', »ker so iz določenih črvov pridobivali rdeče barvilo«. Zemlja ob potoku Črmenica je še danes rdeča, verjetno je bila v preteklosti polna železa (prim. Jesenšek 2020: 37).

V dialektološki analizah koroških govorov od Dravograda do Kaple na Kozjaku je določila natančno mejo med koroškimi in štajerskimi govori v Dravski dolini. Raziskala je tudi koroške govore v obmejnem slovensko-avstrijskem prostoru. Na Koroškem so jo zanimali govori do Pliberka (Bleiburg). Natančneje je raziskala govor vasi Strojna, ki meji na pliberško podjunsko narečje, naprej proti zahodu pa sama ni raziskovala, saj so tista področja dobro pokrivali raziskovalci dialektologi s celovške univerze. Na avstrijski strani je opravila veliko terenskih raziskav vzhodno od Dravograda na kozjaški jezikovni in državni meji. Zapisala je govor Pernic (naselje ob avstrijski meji med Gortino, Kozjim vrhom in Bistriškim jarkom) in bližnjih krajev Mlake in Sv. Jernej (Dravsko obmejno hribovje nad Muto med Dravsko dolino in državno mejo), ki se nahajata na slovenski (Mlake, Sv. Jernej nad Muto; ena tretjina) in avstrijski (Mlake/Laaken, Sv. Andrej/Sankt Bartima; dve tretjini) strani, Radvanje (Rothwein) in Arvež (Arnfels). Zahodne koroške govore naselj Mlake (Laaken) in Radvanje (Rothwein) ob južni meji Avstrije je uvrstila v koroško podjunsko narečje, govora Arveža (Arnfels) in Gradišča (Schloßberg) v koroško severnopohorsko-remšniško narečje, govora Lučan (Leutschach) in Velikega Boča (Großwalz) pa v severnoštajerski kozjaški govor (Zorko 2009: 212). V Radvanju (Rothwein) je spoznala, da imajo ljudje na avstrijski strani Kozjaka velik občutek za slovenščino, za slovensko podjunsko narečje, v katerem je Zinka Zorko odkrila več značilnosti, ki do takrat niso bile znane. Tudi na Kozjaku v okolici svoje rojstne vasi je odkrila zanimive prehodne in vmesne govore ter mednarečja v slovensko-nemškem stičnem prostoru – natančno je raziskala geografski prostor ob reki Dravi od Ožbalta, Selnice ob Dravi do Maribora, na Kozjaku od Kaple, Duha na Ostrem vrhu, Velikega Boča do doline reke Pesnice in Svečinskega potoka, kjer se v Zgornji Kungoti, Svečini in

na Plaču nad Mariborom stikajo kozjaški in slovenskogoriški govori; na avstrijski strani pa od (Gornjega) Oseka (Oberhaag – nemško poimenovanje po naselju Hrast (Krast), ki je prevod slovenske besede ‘hrast’), Arveža (Arnfels), ki je na severni meji slovenske poselitve (ohranjena so še /germanizirana/ slovenska ledinska in krajevna imena), Lučan (Leutschach), Velikega Boča (Großwalz), Gradišča (Schloßberg) do Gomilice (Gamlitz). Gre za »izredno zanimiv in zapleten jezikovni razvoj ob stičišču koroške in štajerske narečne skupine« (Zorko 1995: 182).

Tabela 1: Raziskovalne točke Zinke Zorko na levi strani Dravske doline

Koroško narečje		Štajersko narečje	
Podjunsko narečje	Severnopohorsko-remšniško narečje	Severnoštajerski kozjaški govor	Slovenjegoriško narečje
	Arvež (Arnfels)	Lučane (Leutschach)	
Radvanje (Rothwein)	Gradišče (Schloßberg) Remšnik (Remschnigg)		Gomilica (Gamlitz)
Sv. Jernej/Sankt Bartima Mlake/Laaken	Gornji Oseg (Oberhaag)	Veliki Boč (Großwalz)	
Sv. Jernej nad Muto Mlake	Remšnik, Kapla	Duh na Ostrem vrhu	Zgornja Kungota, Plač, Svečina
Muta	Podvelka Ožbalt	Selnica ob Dravi	Kamnica pri Mariboru

V tem prostoru se neglede na državno mejo stikajo vzhodnokoroški podjunski in severnoštajerski kozjaški govori. Vzhodnokoroško narečje govorijo v Ožbaltu in na Kapli v Sloveniji ter v Gradišču (Schloßberg) in na Remšniku (Remschnigg) v Avstriji, severnoštajersko pa ob Dravi med Selnico ob Dravi in Kamnico pri Mariboru, na slovenskem Kozjaku na Duhu na Ostrem vrhu in Slemenu na Kozjaku, na avstrijski strani pa proti severu do Lučan (Leutschach). Na Velikem Boču (Großwalz) se je Zinka Zorko v devetdesetih letih 20. stoletja še pogovarjala v slovenskem štajerskem narečju na desetih kmetijah (Zorko 1998: 181). Govor je popisala po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA). Ugotovila je, da se je na Velikem Boču (Großwalz) ohranilo arhaično štajersko narečje, ki se govori vse do Lučan

(Leutschach). Primerjalno besedje, ki ga je prav tako po vprašalnici SLA zbrala v Gradišču (Schloßberg), pa je pokazalo, da je govor v tem sosednjem naselju še koroški, čeprav učenci hodijo v šolo v Lučane, ki so štajersko govoreče. Pred prvo svetovno vojno je bilo Gradišče naselje s slovensko etnično večino (po popisu iz leta 1910 je bilo 50,2 % prebivalcev slovensko govorečih, 49,8 % pa nemško govorečih). Zinka Zorko je ugotovila, da se slovenski narečni pogovorni jezik vedno bolj izgublja, saj ga izrinja državni nemški jezik. Ohranjenih je veliko slovenskih besed, prevzete iz nemščine pa so enake kot na slovenski strani. Slovensko ime kraja označuje prostor, kjer stoji ali je nekoč stal grad (Snoj 2009: 150), naselje pa ima lahko tudi predсловanske korenine, in sicer kot poimenovanje za antične razvaline ali zapuščeno naselje (Bezljaj 1976: 168). Zinka Zorko je primerjala kozjaško glasoslovno podobo z nemškim narečnim glasoslovnim sestavom v stičnem avstrijsko-slovenskem prostoru. Ugotovila je, da so obmejna nemška zahodnoštajerska narečja prevzela nekatere slovenske glasovne pojave, predvsem zaokroženost dolgega *a* v *o* ali *ǎ*, diftongizacijo dolgih etimoloških *e* in *o* (*eĭ* in *ou*), tudi dvogalsnika *ǣ* in *oa* ter zlogotvorna *r* in *l*. Na Velikem Boču je še zapisala končni *l*, npr. *'rǣ:kĭ (tĭ)* (Zorko 1998: 181–182). Najpomembnejše odkritje pa je, da je samoglasniški sestav, ki je značilen za jugovzhodno polovico slovenskih govorov na Kozjaku v celoti ohranjen v govoru Velikega Boča (Großwalz), prevzet pa je tudi v večino obmejnih nemških zahodnoštajerskih narečij (Zorko 1993: 277):

<i>i:i</i>		<i>u:u</i>		<i>i</i>		<i>u</i>
<i>e:</i>		<i>o:</i>			<i>ǎ</i>	
<i>e:</i>		<i>o:</i>		<i>e</i>		
<i>ǣe:</i>		<i>oo:</i>			<i>o</i>	
<i>eĭ</i>	<i>o:u</i>	<i>+ ar</i>				
<i>a:</i>				<i>a</i>		<i>+ ar</i>

Mednarečno prepletanje v tem stičnem slovensko-nemškem jezikovnem prostoru je obojestransko – na obeh straneh državne meje je narečno besedje germanizirano, narečno glasoslovje pa je slovenizirano. Zinka Zorko je bila prva, ki je na take stike opozorila in ob že znanih medjezikovnih prepletanjih v besedju ugotovila, da je slovensko glasoslovje (v manjši meri pa tudi oblikoslovje) ohranilo »nepretrgan samosvoj razvoj«, ki so ga prevzela tudi nemška zahodnoštajerska obmejna narečja.

Na desni strani Drave koroško narečje na Pohorju sega do Činžata, ob Dravi (na levi in desni strani) pa do Vurmata (naselje vzhodno od Ožbolta) in Fale (kraj na koncu Brezniške soteske, ki se nato odpira v Selniško

polje; med letoma 1913 in 1918 so tam zgradili prvo elektrarno na Dravi v Sloveniji). Koroško narečje se je ohranilo zaradi vpliva gradu iz 13. stoletja, v katerem je bil sedež uprave pohorskih posesti samostana iz Šentpavla v Labotski dolini. Sosednji vzhodni govor Ruš je že štajerski (Zorko 1998: 179). Na terenu je zapisovala na Logah pri Puščavi in dokazala, da je govor Činžata še koroško podjunki. Na severnem Pohorju je zapisala še govore v Lovrencu na Pohorju, v Ribnici in Svetem Primožu. Zinka Zorko je v slovenski dialektološki stroki uzavestila spoznanje, da je oblikoslovje v Dravski dolini zelo podobno kot v slovenskem knjižnem jeziku. Posebnost narečnih pregibalnih vzorcev je npr. ohranjanje končnic starih trdih in mehkih osnov, v množini pa posplošujejo končnice za vse spole. Od knjižnega jezika se razlikujejo, ker poznajo le jakostni naglas (tonemska nasprotja so izgubili), z njim pa so prepoznavno povezani z dvojino, ki je »v severnih govorih [...] dobro ohranjena pri samostalniku, pri osebnih, svojilnih in kazalnih zaimkih ter pri glagolu« (Zorko 1998: 227). Narečna različica dvojine ima namesto nosnega ustničnika *m* zobnoustničnik *v* (*sva, ljubiva : sma, ljubima*) iz množinskih oblik. Zinka Zorko je potrdila, da je dvojina kljub temu dobro ohranjena pri govorcih obmejnih narečjih, kar kaže, da so jo nekoč imeli tudi drugi slovanski jeziki.

Skladenjska analiza narečnega gradiva (besedni in stavčni red) je pokazala, da tudi »narečni stavčni vzorec je praviloma tak, kot knjižni, sledijo si izhodišče, prehod in jedro« (Zorko 1998: 227), še največ odstopanj je pri sopojavljanju naslonk v slovenskem knjižnem in narečnem naslonskem nizu, narečnih vrivkih, povezovanju besedila z narečno štajersko zvezo *te pa* in zapostavljanju levega prilastka na desno stran odnosnice (Zorko 1998: 233).

Dobro je raziskala tudi štajerske pohorske govore v Rušah, Limbušu, Hočah, Framu, v Slovenski Bistrici in v Oplotnici. Veliko časa je raziskovala mislinjski govor, ki ga je uvrstila v štajersko narečno skupino (ugotovila je, da gre za južnoštajerski pohorski govor), imenovala pa ga je za štajerski vmesni govor (Jesenšek 2022: 16 in 19) med štajerskim in koroškim narečjem na južni strani Pohorja, saj je odkrila več štajerskih kot koroških jezikovnih značilnosti (Zorko 2009: 21, 30; Zorko, Benko 2015: 148, 162). Mežiško narečje (govori v Mežici, Črni in na Javorju) sodi v koroško narečno skupino, mežiški javorski govor pa je imenovala za koroški vmesni govor med koroško in štajersko narečno skupino, ker pri njem kljub nekaterim štajerskim narečnim vplivom »ostaja koroški naglasni sistem z vsemi drugotnimi in terciarnimi umiki in koroškim premikom v tipu *babica* ter koroška padajoča besedna melodija« (Zorko 2009: 15).

Raziskovanje štajerske in panonske narečne skupine

Dialektološke raziskave severovzhodnega slovenskega narečnega prostora so zbrane v dveh znanstvenih monografijah (Zorko 1998 in 2009). Štajerska narečna skupina je predstavljena z analizo mariborske mestne govornice, natančnimi raziskavami štajerskih govorov v Koprivniku, Miklavžu in Šentrupretu nad Laškim (tu je odkrila več dolenskih narečnih vplivov), vzhodnimi govori srednještajerskega narečja, s kozjansko-bizeljskim narečjem (analiza govora Pleteršnikovih Pišec ter bližnjih naselij Lesično in Kaple) ter mednarečnim prepletanjem v srednještajerskih govorih Štatenberga, Zgornje Sveče pri Stopercah, Strmca pri Rogatcu, Žahenberca pod Donačko goro in Slomškovega ponkovskega govora.

V Sloveniji je znamenito njeno raziskovanje mariborskega mestnega govora, ki ga je razložila kot mednarečno, neenotno tvorbo slovenskogoriškega narečja (Maribora se dotika v Melju in na Košakah), severnoštajerskega narečnega kozjaškega govora (stikanje v Kamnici), severnopohorskega govora (meja na Studencih in v Radvanju) in vzhodnopohorskega govora (Pobrežje, Tezo, Radvanje). Tako natančno v Sloveniji ni bila raziskana še nobena druga mestna govornica. Mariborski pogovorni jezik na stičišču treh narečnih baz je obdelan v posebni študiji, v kateri so analizirani tudi primestni govori, ki so poleg zgodovinskih razlogov (Nemci v Mariboru) vplivali na današnji mestni pogovorni jezik na vseh jezikovnih ravninah.

V panonski narečni skupini je temeljito raziskala haloško narečje od Borla in Leskovca do Žetal ter jezikovna prepletanja v Rogatcu in Humu na Sotli. Po obsežnem terenske delu in temeljiti analizi zbranega jezikovnega gradiva je haloško narečje ponovno uvrstila v panonski narečni prostor: »Če že moramo narečje omejevati in zamejevati, potem je haloško narečje razvojno bližje panonski kot štajerski narečni skupini.« (Zorko 1998: 49). Ugotovila je, da se je haloško narečje razvijalo »samostojno iz skupnih severovzhodnih osnov«, v stičnem štajerskem prostoru pa so prisotni tudi mlajši medjezikovni vplivi severnega prleškega in zahodnega štajerskega južnopohorskega narečja. Govorke haloškega narečja na vzhodu Haloz zase še uporabljajo moške slovnične oblike. Zinka Zorko tega ni znala razložiti. Ni jasno, zakaj v nekaterih govorih ženska v 1. osebi uporablja moško obliko: »Nima se za moškega. Beseda *človek* tudi nima ženske oblike, zato mogoče taka raba.« (Zorko 2014).

Panonsko slovenskogoriško narečje, ki je razdeljeno na vzhodne in zahodne govore, je natančneje raziskala le v mednarečnih stikih, in sicer na zahodni geografski meji s štajerskimi kozjaškimi govori (narečna meja

poteka po črti Zgornja Kungota – Svečina – Plač), na vzhodni geografski meji so jo zanimala jezikovna prepletanja štajerskih in prekmurskih govorov (od Radencev do Gornje Radgone, tudi v avstrijskem Radgonskem kotu), na južni geografski meji pa stiki s prleškim narečjem. Slovenskogoriško narečje je podrobneje raziskal njena učenka Mihaela Koletnik (prim. Koletnik 2001).

Zinka Zorko je bolj izčrpno predstavila prleški narečni prostor, ki se uvršča v panonsko narečno skupino in se deli na spodnje- (vzhodno od črte Ormož–Ljutomer), srednje- (mursko-ščavniško-spodnjepesniško) in zgornjoprleško (nad Ptujem med Dravo in Muro) narečje ter kujleško narečje (med Dravinjo in Dravo) – raziskala je govore Miklošičevega Radomerščaka, Borkove Gomile pri Kogu (spodnjepreleško narečje) in Murščevega Biša (zgornjepreleško narečje). Morala je na novo preveriti jezikovno mejo prleščine, Haloz in štajerščine s hrvaškim narečjem, kjer so mednarečna prepletanja zelo močna. V slovenskih obmejnih govorih jo je presenetilo, da ni odkrila veliko hrvaškega kajkavskega besedja, čeprav so starejše hrvaške dialektološke raziskave to poudarjale: »V resnici je tu slovenska leksika zelo trdna.« (Zorko 2004a: 62) Raziskovala je govor Razkrižja, Šafarskega in Stročje vasi, kjer je »zelo odprto in prepisno«, vendar pa je dokazala, da gre za značilno slovensko prleško narečje ki ni veliko prevzemalo od sosednjih kajkavcev, saj »leksika izvira še iz najstarejših časov« (Zorko 2004a: 62).

V Radgonskem kotu je opravila pionirsko dialektološko delo, raziskala je govor vasi Žetinci (Sicheldorf) in krajev v okolici avstrijske Radgone, kjer se še govori slovensko (Dedonci/Dedenitz, Gorica/Gorizz bei Ratkensburg, Potrna/Laafeld, Zenkovci/Zelting). Njena informatorka Jožefa Pepika Prelog ji je posredovala dragocene podatke o tamkajšnjem narečju, ki ga je zapisala po vprašalnici za SLA. Posnela je veliko narečnih besedil in dobila »veliko znanja o mejnem narečju med štajerščino in prekmurščino« (Zorko 2016a). Govor vasi Žetinci je označila za prekmursko-štajersko mednarečje. Dokazala je, da v tem delu avstrijske Štajerske živijo avtohtoni Slovenci, ki govorijo slovensko panonsko narečje. Danes ima slovenščina v Radgonskem kotu dober položaj. Uvedli so jo v obmejne osnovne šole kot sosedski jezik in slovenščino se uči okoli štiristo otrok. Zinka Zorko se je zavedala, da sta prleško in prekmursko narečje slabo raziskani, zato se je načrtno lotila dela. Srečala se je z jezikovnim vprašanjem zamejskih Slovencev v Avstriji in v Porabju na Madžarskem. Ko je predavala na univerzi v Sombotelu, je začela raziskovati porabsko narečje, ga zapisovati in snemati. Verjetno je bila zadnja dialektologinja, ki je še pridobivala jezikovne podatke od informatorjev različnih starosti. Danes se v porabskih vaseh ne sliši več veliko slovenskega narečja. Slovenščina je ob državnem madžarskem, globalnem

angleškem in nemškem jeziku delodajalcev četrti jezik v vrsti. Izgublja vlogo maternega jezika, saj se otroci v domačem okolju pogovarjajo madžarsko, v vrtcu ali šoli pa se začnejo učiti tujega slovenskega knjižnega jezika. Porabsko narečje peša, Zinka Zorko pa kljub temu upa, da »asimilacija ne bo prekrila vseh slovenskih korenin« (Zorko 2004: 12). Porabski Slovenci so jo sprejeli za svojo in prepričala jih je, da je njihovo narečje arhaično, da ga naj uporabljajo v pisnem in govornem sporazumevanju in postanejo samozavestni slovenski govorniki v vseh govornih položajih:

Moje srce gori za Porabje. Od leta 1972 so imeli učitelji dvojezičnih šol teden dni strokovnega izpopolnjevanja v slovenščini. Vedno sem sodelovala na teh srečanjih, vem, kaj Porabski Slovenci potrebujejo, s katerimi problemi se ukvarjajo. Vpeljati bi bilo treba stari prekmurski knjižni jezik. V časopisu Porabje ga še gojijo. V Beneški Sloveniji ima časopis Novi Matajur že tri četrtine vsebin v angleščini in italijanščini, v časopisu Porabju pa večinoma še pišejo v nadnarečju. (Zorko 2014)

Prekmurščina ima v primerjavi z drugimi narečji starinsko osnovo in veliko besedja, ki je navezano na panonsko starocerkvenoslovansko tradicijo. Danes to potrjuje tudi bogato razvita kakovostna narečna literatura (Ftičar, Ružič, Lainšček, Mukič, Car, Krajczar, Holec, Šarotar, Kardoš, Vincetič itd.), mnogi med prekmurskimi pesniki in pisatelji pa ustvarjajo v knjižni slovenščini in v (nad)narečju. Zinka Zorko je analizirala porabsčino kot umetnostni jezik v Mukičevem romanu *Garaboncijaš*, ki ga je pisatelj nato objavil še v knjižni različici z naslovom *Črnošolec*. Prekmurščina je bila nekoč knjižni jezik (Jesenšek 2013: 51), zato je skladenjsko še vedno dobro razvita, bolj kot druga slovenska narečja. Stari prekmurski knjižni jezik Števana in Mikloša Kuzmiča, Košiča, Kardoša, Borovnjaka ter številnih drugih prekmurskih protestantskih in katoliških piscev 18. in 19. stoletja je jezikovnokulturna dediščina, za katero sodobni prekmurski literarni ustvarjalci odgovorno skrbijo in nanjo navajajo slovenske bralce kakovostne literature v narečju. Zinka Zorko so v prekmurskem narečnem prostoru raziskovalno pritegnili tudi slovensko-madžarski medjezikovni vplivi v lendavskem kotu (Genterovci, Kobilje in Mostje), analizirala je narečno podobo dolinskega, ravskega in goriškega podnarečja ter zelo natančno raziskala slovenske govore v sedmih porabskih vaseh, kjer se govorita dva govora, ki se osredinjata na Gornji Senik in Števanovce z Andovci. Zapisala je narečno besedje, glasoslovne in oblikoslovne posebnosti je zabeležila na več kot 300 točkah (manj se je ukvarjala s skladnjo) ter sestavila slovnico teh govorov, ki jih je pritegnila v goriško podnarečje. Gre za obsežno delo, ki ga predstavljam po mojem zapisu v *Zinkinem zborniku*:

Razprave o haloškem narečju prvič v zgodovini slovenske dialektologije predstavljajo vzdolžne, srednje in zahodne haloške govore na fonološki, morfološki in skladenjski ravni.

Haloze obsegajo okrog 25.000 ha površine. V vzhodnih haloških govorih (Zavrč, Veliki Vrh) se v dolgem in kratkem enoglasniškem vokalnem sistemu (*i, ū, u, e, o, e, a, r*) še sliši tonemska intonacija. Nizka akutirana intonacija se sliši le na kratko naglašenem zlogu. Med soglasniškimi premenami so opazne: raznosnjenje *nj*, depalatalizacija *lj*, razvoj sklopov: *dl > l, šč > š, sc > fc, vv > hv, vm > hm*; končni *-m* se izgovarja kot *-n*.

V srednjih Halozah (Leskovec, Sveti Andraž, Velika Varnica, Gradišče) je prevladal jakostni naglas na dolgih in kratkih vokalih, ki so nastali tudi iz umično naglašenih; visoki vokali se lahko diftongirajo; dolgi *jat* se je razvil v dvoglasnik *ej*, dolgi *o* in nosni *o* pa v *ou*. V oblikospreminjevalnih vzorcih so za vse tri spole prevladale končnice *-ah, -ama, -ami*. V glagolski spregatvi se v 3. osebi množine v sedanjiku pojavlja končnica *-do* poleg *-jo* (*delado : delajo*). Ženske v 1. in 2. osebi ednine v pretekliku uporabljajo moško obliko glagolskega deležnika.

V zahodnem haloškem govoru v Žetalah se je dvoglasnik iz *jata* poenoglasil v široki *e*, medtem ko je diftong *ou* za dolgi *o* ohranjen. Ohranjen je tudi *ū* tako kot v vseh haloških govorih.

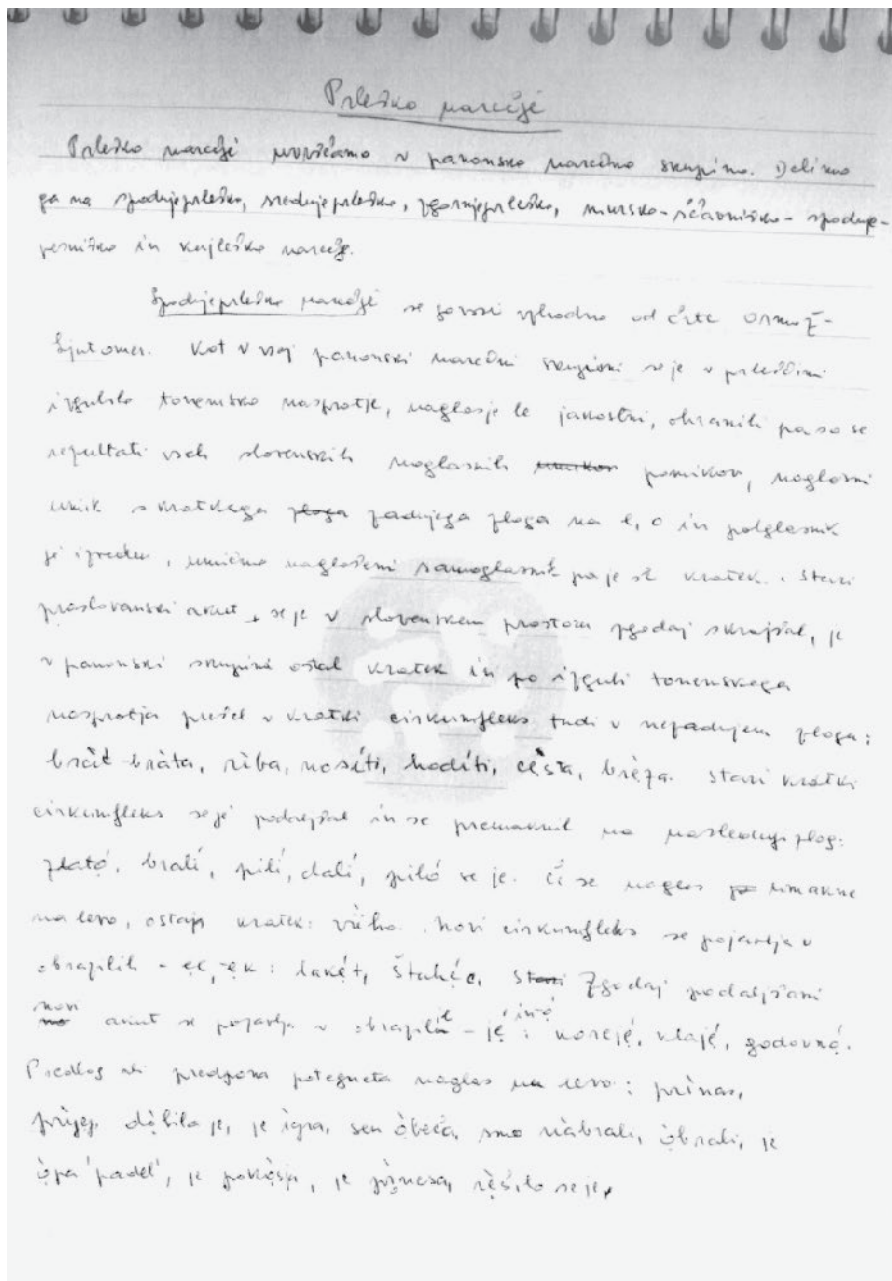
Zinka Zorko je zelo natančno in na novo raziskala prleško narečje, ki je bilo pred tem predstavljeno le delno in z ne dovolj verodostojnim gradivom.

Razprave o prleškem narečju obravnavajo oblikoslovje v panonski narečni skupini, prleško narečje v Radomerščaku, rojstnem kraju Frana Miklošiča, govor Gomile pri Kogu, rojstnega kraja Božidarja Borka, govor Vodrancev, Biša, leksiko v Volkmerjevih pesmih, oblikoslovno in skladenjsko analizo Dajnkovega dela Kmet Izidor s svojimi otroki ino lydmi, spodnjeprleško narečje, narečno členjenost v Občini Videm pri Ptujju, mednarečje v Markovcih pri Ptujju, prleško narečje v Biserjanah, govor Šafarskega, dialektizme v poeziji Štefana Modrinjaka iz Središča ob Dravi, dialektizme v delih Jakoba Gomilšaka.

Prleško narečje ima značilen enoglasniški sestav dolgih in kratkih samoglasnikov. Ker imata odraza za dolgi *jat* in dolgi *o* ter za nosni *o* zelo ozek izgovor, dialektologi menijo, da sta nastala iz dvoglasnikov *ej* in *ou*, tipičnih za štajersko in panonsko narečno skupino, in sicer po mlajšem enoglašanju, zato se razlikujeta od srednje ozkih *e* in *o*, nastalih iz dolgega polglasnika, dolgega nosnega *e* in dolgega etimološkega *a* po labializaciji. Značilnost prleščine je tudi zaokroženi *ū* za izhodiščni *u* in *u* za samoglasniški *l*. Govor Šafarskega in Vodrancev je raziskovalka posnela tudi na videokaseto. Med oblikoslovnimi značilnostmi je opazna končnica *-a* za *-l* v preteklem deležniku: *je ša*. V spregatvi glagola se ponekod še ohranja končnica *-va* v dvojini: *delava*. Brezpriponski glagoli se spregajo po vzorcu za priponske. V moški sklanjatvi se v dajalniku in mestniku ednine govori končnica *-i*, v ženski sklanjatvi pa v orodniku ednine končnica *-oj*. V besedju prevladujejo slovenske, desetina pa je tudi prevzetih besed, največ iz nemščine, nekaj tudi iz kajkavščine. V rokopisnih spominih je prleško narečje še dodatno razloženo; zapisano je še neobjavljeno jezikovno gradivo, ki ga je Zinka Zorko zbrala na svojih terenskih raziskavah (slika 1–4).

Posebno pozornost je namenila raziskavam jezika v časopisu *Porabje*, na slovenskem *Radio Monošter*, jezikovni analizi prekmurskega knjižnega jezika (npr. Jožef Košič: *Zobrizzani Szloven i Szlovenka med Murov i Rabov* ali Ivanocyjev jezik v *Kalendarju*

Slika 1: Iz jezikovne delavnice Zinke Zorko (Prleško narečje).

Grafično: f'hč, 'mīš, ~~'mīš~~, 'mī, 'xīšā, 'līpa, 'rība, 'fīla; 'kūx, 'plūg, 'južina, 'mūx, 'južlān; 'gūč, 'juva, 'bēja, 'ceša, 'leto; 'xodīn, 'mesin, 'gōba, 'kōčā; 'kotel, 'okno; 'pēle, 'čeca; 'pes, 'stebel, 'baba, 'bata; 'kōst, 'pōst.

Samoglasniški upadej ostaja. kenglasna veličina ℓ in η se govornika v pomagalni besedi: 'vīšlca, 'spōt'lt, 'kōp'šyca, 'šrē:čyca.

V nekaterih lahko omenam ℓ : v'femr, 'pēčte, 'pīčt.

V boglavniškem sestavi so značne spremembe: $\frac{ny}{\ell} \rightarrow \eta$:

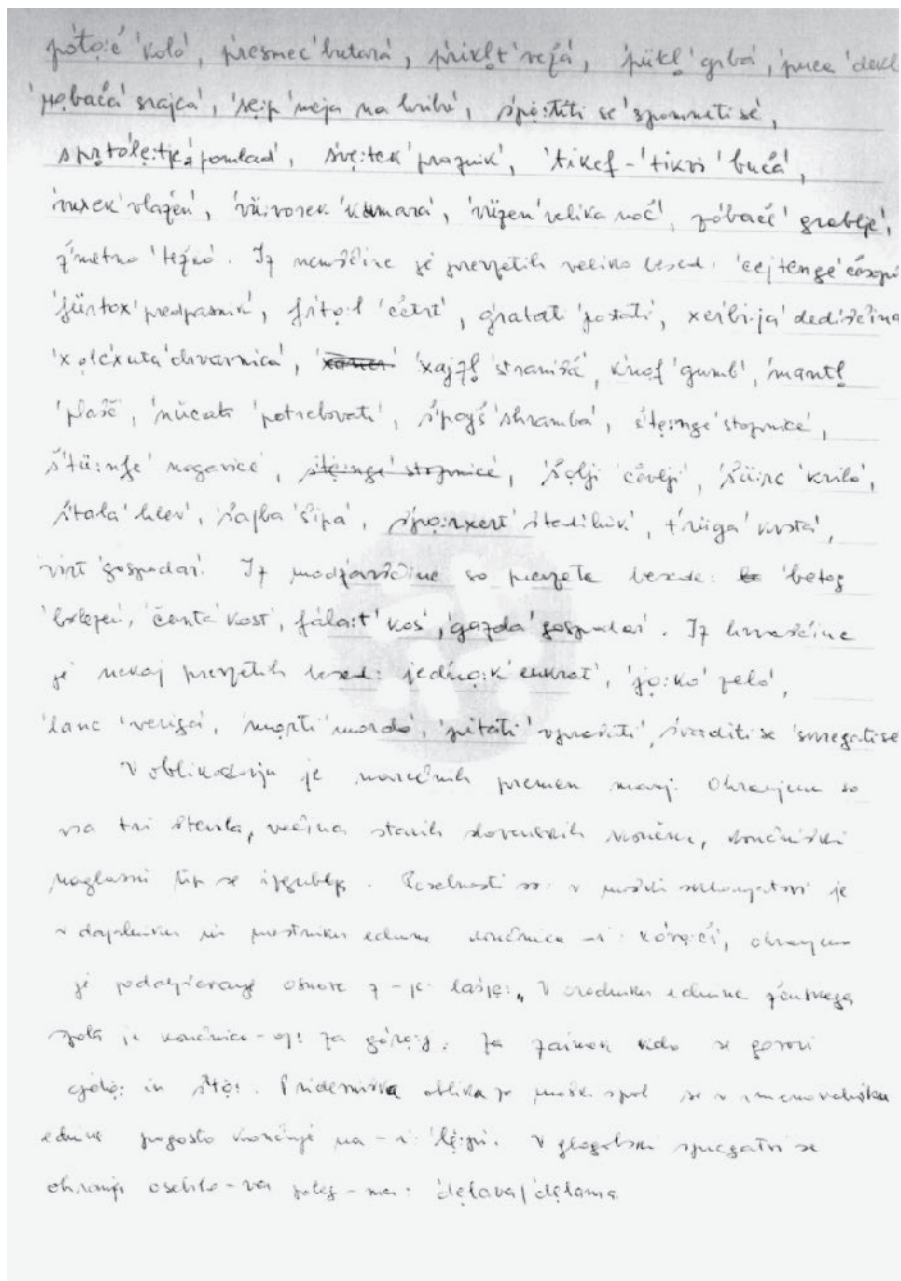
'jiva, 'me:ja 'mōj'mōj'jal, 'kō:dlj, 'juvō^{svlōp} ℓ se izgovarja kot ℓ : 'kōšcl, 'līčlj; 'vōla, 'svlōpa tl. dl se premenjujeta v ℓ : 'jēla, 'pēčl'sno, 'kōčl'mi 'mī 'mīchaja v - m: 'xodīn, + 'bōstōn 'kōčl'mi - v 'jēvl' pren: 'pōl'at, 'pōčca 'pōca, η t se izgovarja tt: f'hč; ~~bc~~ xč se pretvarka v čč: 'me:šcl, 'mīšcl; svlōp kt se najprej v lt: 'l'tō: 'l'cl'o svlōp 'pō'p' ohranja: 'gō:šcl, 'l:šcl'm, 'ognīšcl. Pojavlja se sekundarni η pred d, c, s: 'gūjcl'ek, 'mūjcl'ek, 'čp'šcl.

V besedišču spodajpisane množice je ohranjenih veliko praozgovor.

Grafično: 'bōjpa 'rīvanica' 'jūka'pōlōnica, 'cašl'atī 'stōp'cl'gātī, 'cū:qōc' 'kēl'cl'ōn, 'čēx 'fōmē, 'dōspō'mīnātī se 'pōpōr'pōj'ntī'scl, 'adīpō:k' 'mōkēč', 'gūes'cl'cl'm 'd'and'cl'mō, 'gū:čātī 'gōvōrātī, 'x'maj 'lān, 'južina 'māhca, 'kēb'cl'acā 'glōvāca, 'mū'kēfcl'kōrōnjē, 'mū:škā 'kūmāra, 'mō:xīš 'pōd'stō'cl'jē, 'mō:vīl' 'kōp'cl'ca, 'od'rečcl'ca 'pōpō'd'cl'cl, 'pō'mētrō 'tjē'p'cl'ca, 'juvō'nica 'kīcl't, 'pōlō'gō'jē 'kōmā',

Slika 2: Iz jezikovne delavnice Zinke Zorko (Prleško narečje, nadaljevanje).

Slika 4: Iz jezikovne delavnice Zinke Zorko (Prleško narečje, nadaljevanje).

Nájszvetejšega szrca Jezusovoga) in porabske narečne literarne ustvarjalnosti (npr. roman Franceka Mukiča *Garaboncijaš, Porabska legenda*). V posebni razpravi je predstavila analizo prekmurskega goriškega podnarečja v Porabju in opozorila na fonološke razlike med gornjeseniškim in števanovskim govorom. Po vprašalnici za Slovenski lingvistični atlas je zapisala besedje v andovskem govoru in opisala značilnosti andovskega glasoslovja in oblikoslovja. V študiji *Porabski Slovenci danes* podaja zgodovinske, politične, kulturne, jezikovne in literarne razmere v slovenskem Porabju od naselitve do danes.

Razprava *Govor Cankove*, posvečena Avgustu Pavlu, osvetljuje ravensko podnarečje na glasoslovni, oblikoslovni in besedijski ravnini. Analiza Abecednika M. Küzmiča poudarja predvsem pedagoške in vzgojne smotre pouka, pisanja in branja.

V Zborniku Soboškega muzeja je leta 2011 izšla razprava Zinke Zorko in Anje Benko: *Prekmurski knjižni jezik v Küzmičevem Evangeliju po Ivanu in prekmursko narečje v Strukovcih*. Analiza narečja kaže, da je v Evangeliju ohranjeno goriško glasoslovje in oblikoslovje, v skladnji pa so deležniški in deležijski polstavki verjetno prevzeti iz grškega originala in so tipično knjižni pojav. Didaktična študija *Od slovenskega prekmurskega narečja h knjižnemu jeziku v osnovni šoli* osvetljuje značilnosti prekmurskih podnarečij, v jedru pa prinaša rezultate desetletnega spremljanja govornega in pisnega izražanja osnovnošolskih otrok v Šalovcih v Prekmurju. Analizirani so posnetki otroških pripovedi in pisnih sporočil. Do konca osnovne šole se učenci naučijo zakonitosti slovenskega knjižnega jezika. Posebna razprava je posvečena zakonitostim oblikoslovja v panonski narečni skupini, v Jezikoslovnih zapiskih ZRC SAZU pa je izšla na simpoziju že predstavljena razprava *Skladnja v panonski narečni skupini*. (Jesenšek 2020: 24–26)

Mariborska dialektološka šola

Predstavljeni znanstveno-raziskovalnimi dosežki Zinke Zorko na področju dialektologije po vrednosti močno izstopajo v domačem in tudi mednarodnem jezikoslovju. Samoumevno je, da so spodbudili skupino mariborskih jezikoslovcev, učencev Zinke Zorko, da so jo začeli raziskovalno posnemati. Zinka Zorko je bila ena izmed redkih znanstvenic v svetu in edina v Sloveniji, ki je ustanovila dialektološko šolo, v kateri je s svojimi učenci odločilno vpliva na razvoj sodobne evropske dialektologije. V tujini je veliko dialektoloških simpozijev, na katerih jezikoslovci izmenjavajo svoja spoznanja, v Sloveniji pa ni bilo ničesar. Zinka Zorko se je zato odločila, da za Logarjev 80. rojstni dan organizira dialektološki simpozij na mariborski univerzi. Leta 1996 se ga je udeležilo 34 dialektologov iz Slovenije, Italije, Avstrije, Madžarske, Hrvaške, Nizozemske in ZDA, ki so predstavili svoje najnovejše raziskave narečnega glasoslovja, oblikoslovja, besedotvorja, leksikologija ter mednarečne vplive, narečno poezijo in didaktiko pouka. Središčni referat je imela Martina Orožen, ki je obravnavala raziskovalne

metode in dosežke slovenskega narečnega oblikoslovja od Oblaka do Logarja, Zinka Zorko pa je skupaj s svojo učenko Mihaelo Koletnik te referate zbrala in uredila ter jih objavila v *Logarjevem zborniku*, ki je izšel leta 1998 v zbirki Zora. To je bil tudi uradni nastop mariborske dialektološke šole, ki se je nato uveljavila še s simpoziji o narečjeslovcu Jakobu Riglerju (19 referatov s simpozija je izšlo v monografiji *Glasoslovje, besedoslovje in besedotvorje v delih Jakoba Riglerja*, 2003), Martini Orožen (36 referatov je izšlo v monografiji *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika*, 2002) in Zinki Zorko (63 referatov je izšlo v monografiji *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*, 2006). V mednarodni knjižni zbirki Zora je svojo drugo in tretjo znanstveno monografijo objavila Zinka Zorko, v Zori pa objavljajo tudi drugi člani njene mariborske dialektološke šole, npr. Mihaela Koletnik, Bernard Rajh, Marko Jesenšek, Melita Zemljak Jontes, Alenka Valh Lopert, Natalija Ulčnik, Anja Benko idr.

Zinka Zorko si je zamislila mariborsko dialektološko šolo kot jezikoslovno delavnico, v kateri bodo nastajale slovnice posameznih govorov, ki razlagajo narečno mnogovrstnost slovenskega jezika. Raziskovati je začela bele lise na karti narečnih značilnosti slovenskega jezika in z natančnimi analizami terenskega dela zarisovati nove natančnejše narečne meje. Pri tem je vedno opozarjala na vlogo in pomen informatorjev, ki morajo biti premišljeno izbrani. Za njeno dialektološko šolo sta značilna skrbno načrtovano terensko delo in spoštljiv odnos do informatorjev in njihovega jezika. Pomembno je, da informator sprejme dialektologa, ker mu le-ta zna pokazati, da spoštuje jezik, ki ga znanstveno preučuje:

Jezika ne moreš preučevati, če se ljudem ne znaš približati, če jih ne pritegneš, če ne vzbudiš zaupanja. In seveda: če ne poznaš njihovega življenja, njihovih opravil, ne moreš raziskovati izrazja. Moderno bi se reklo, da je dialektologija zelo interdisciplinarna veda, stika se z zgodovino, etnologijo in drugimi vedami. (Zorko 2004a: 62)

Na terenskem delu je potrebno vzpostaviti odnose, ki združujejo v sebi vse, kar je v človeku pozitivnega. Če tega ni, potem zapisi ne bodo zanesljivi, pripovedovanje na zvočnih posnetkih ne bo naravno in informatorjev nastop pred kamero ne bo spontan. Zapisovanja, snemanja na magnetofon in na videofilm se je potrebno naučiti. Zinka Zorko je s strokovnim snemalcem Dušanom Ivanišinom posnela okoli 25 narečnih videofilmov, v njih pa vsi posneti govorci sproščeno pripovedujejo in nastopajo, kar je za dialektologa najbolj pomembno.

Svojim učencem je ponudila zanesljivo znanje, s predanim delom in človeško toplino pa zapušča najlepšo dediščino za pot skozi jezik in

njegovo spreminjanje – odgovorno je poskrbela, da bodo dialektološke raziskave na Slovenskem po njej nadaljevali zanesljivi strokovnjaki, člani njene mariborske dialektološke šole. V njeni zapuščini najbolj obvezuje narečni slovar Dravske doline, ki ga je začela pripravljati, a ga sama ni dokončala.

Skrb za razvoj in uveljavljanje slovenskega jezika

Zinka Zorko je skrb za razvoj in uveljavljanje slovenskega jezika na vseh področjih javnega sporazumevanja razumela v Slomškovem duhu. V razpravi o dialektizmih je v njegovih Treh pridigah za najbolj znano Slomškovo misel izbrala (Zorko 2010: 619):

Vrli Slovenci! Ne pozabite, da ste sinovi matere Slave; naj vam bo drago materinsko blago: sveta vera in pa materina beseda! Prava vera vam bodi luč, materin jezik vam bodi ključ do zveličavne omike.

Spoštovanje jezika in vera sta najvišji vrednoti vsakega posameznika. Slomšek je prenesel sedež lavantinske škofije v Maribor zato, da je utrdil severno slovensko jezikovno mejo. Slovenci smo se obdržali zaradi svojega jezika, zato je pomembno, da so se takrat novi mariborski škofiji priključile vse slovenske štajerske fare. Slomšek je dolgoročno začrtal slovensko severno jezikovno in narodnostno mejo, ki jo je ob koncu prve svetovne vojne udejanjil general Maister z odločno vojaško akcijo.

Slovenski knjižni jezik in narečja so naš zelo pomemben razpoznavni simbol. Latinščina, nemščina, madžarščina, italijanščina in srbohrvaščina so imele na Slovenskem skoraj tisoč let (od Brižinskih spomenikov do osamosvojitve) v razmerju do slovenščine posebne pravice in ugodnosti v javni rabi. Danes je za polnofunkcijsko rabo slovenščine najhujša grožnja jezikovna globalizacija. Zinka Zorko je med raziskovanjem slovenskih narečij v Avstriji videla, da na avstrijskem Koroškem od Labotske doline do Radgonskega kota v cerkvah ni več slovenskih maš, zato obiskujejo jezikovno zavedni avstrijski Slovenci z Arveža in Lučan mašo na Kapli ali pri Svetem Duhu na Ostrem vrhu, iz Radgonskega kota pa prihajajo v Gornjo Radgono. Slovenščina danes še bolj izgublja prestižnost v stiku z imperialistično angleščino, ki (nezakonito) postaja učni jezik v našem izobraževalnem sistemu. Zinka Zorko je zelo skrbelo, ker se pozabljajo slovenske besede, zamirajo npr. stari slovenski pozdravi, v pogovorni jezik mladih nekritično vdirajo anglicizmi. Nasprotovala je poskusom Rektorske

konference Slovenije, da bi pri nas uzakonili predavanja v angleščini: »Bojim se, da se bodo na slovenski univerzi začelo predavati v angleščini.« (Zorko 2014). Slovenščina je v Republiki Sloveniji uradni in državni jezik. Jezik v znanostih zadeva kulturne probleme slovenstva. V Evropski zvezi ni univerzalne kulture, ene vere ali enega, univerzalnega jezika. Je res danes slovenščina preveč moteča, ker je bila pač ves čas svoje zgodovine narodotvorna in državotvorna, ker je kot taka tudi v temelju prve slovenske univerze? Skrb za slovenščino je Zinko Zorko zbližala s francoskimi pogledi na jezik in postala je zagovornica francoskega zakona o jeziku, ki je odločno zaščitil javno rabo državnega jezika. Predlagala je podobno primerno skrb za slovenščino z učinkovito jezikovno zakonodajo, ki bo zagotavljala polnofunkcijskost knjižnega jezika, dosledno rabo slovenskega učnega jezika ter razvoj strokovnega in znanstvenega jezika: »Znanstvene razprave je potrebno pisati in objavljati tudi v slovenščini, kar bi bilo za jezik zelo pozitivno.« (Zorko 2014) V slovenščino smo rojeni, v njej se pogovarjamo, odraščamo, živimo, z njo izražamo svoja najgloblja čustva, spoznanja in vedenja, v njej sanjamo in se ljubimo ..., ali je res mogoče, da v njej ne bi znali ali smeli pisati znanstvenih razprav ali strokovnih člankov in da ni več primerna za univerzitetna predavanja? Jezikovno odpadništvo zgodovina vedno obsoja in zavrača, zato se bo ponovno pokazalo za zablodo. Znanost na Slovenskem, pa naj je še tako »svetovna«, se ne more razvijati brez slovenskega jezika in s strokovnimi izrazi samo v tujem, globalnem jeziku. Odmik od svojih jezikovnih korenin je usodna napaka. Slovenski jezik je naša najmočnejša narodnostna vrednost, odličnost in posebnost, ki določa slovenski način mišljenja, ravnanja in doživljanja. Jezik je sestavni del naših moralnih vrednot, s katerimi se predstavljamo v globalni skupnosti – gre za naš odnos do drugih in do sebe, za zavedanje o večstoletni kulturni in jezikovni dediščini, ki jo je potrebno razumeti in prenašati na nove generacije slovenskih govorcev. Jezik je mnogo več kot le vsebinsko prazno sporazumevanje – je naš začetek in konec, hkrati pa nam omogoča spoznanje o obstoju zavednega in tega, kar je zunaj zavesti. Slovenski jezik je umetnost in umetnost sporazumevanja hkrati, v tem pomenu ostaja jezikovno vprašanje najtesneje povezano z narodnostnim. Ali se Slovenci zavedamo, kaj izgubimo, če slovenski jezik v znanosti in izobraževanju zamenjamo za poenostavljeno angleščino? Po kulturi in znanosti naroda se meri ustvarjalna moč družbe. Poglavitna opora tega je ustvarjanje v nacionalnem jeziku, zato moramo uporabljati slovenski jezik pri ustnem in pisnem sporazumevanju v vseh govornih položajih in funkcijskih zvrsteh jezika. Če se bomo spoštovali sami, nas bodo spoštovali tudi

drugi. Slovenščina se danes sliši v Bruslju in odnos tujcev do našega jezika se popravlja. Zinka Zorko je bila prepričana, da smo Slovenci v Evropski zvezi spoštovani, ker imamo svoj knjižni jezik in hkrati ohranjamo več kot petdeset narečij in govorov (Zorko 12):

Na svetu je okoli sedem tisoč jezikov. Če Zemlja ne bo doživela katastrofe, jih bo preživelo le kakih dvesto. Slovenščina bo med njimi. Ne le zato, ker imamo svojo državo, ampak tudi zaradi tega, ker je narečno tako globoko ukoreninjena. Kjer so korenine, je tudi drevo. Ni jih mogoče zlahka izrjavati. (Zorko 2016: 33)

Če ne bi imeli enotne knjižne norme, bi se Rezijan in Prekmurec težko sporazumevala. Slovenski knjižni jezik je združevalen. Zinka Zorko je v javni rabi zagovarjala enotni slovenski knjižni jezik, ki ga imamo na najvišji ravni, narečja pa Slovenci uporabljamo v zasebnem govoru, lahko tudi v umetnostnem jeziku:

Za zamejce se priporoča, naj otroci prinesejo narečje v šolo, naj učitelji prisluhnejo temu bogastvu narečja in naj ga peljejo v knjižni jezik. Pisnega jezika se lažje naučimo, govornega (samoglasniki, oblikoslovje itd.) težje, a če gremo po poti od narečja do knjižnega jezika, bomo uspešni. Naglas, dolžina, kračina na nepravem mestu in melodija pa ostanejo narečni.

Rodimo se materi v narečje, mati pa je lahko narečno ali nenarečno govoreča. Tej materinščini in tej materi moramo biti zvesti, v šoli pa se vsi učimo knjižne slovensčine, ki smo jo v 19. stoletju oblikovali pod vplivom narečij. Naš knjižni jezik ima izraze za vsa temeljna področja življenja, prevzeli pa smo tudi veliko mednarodnih strokovnih izrazov. Tako je tudi prav. (Zorko 2012)

V strokovnem jeziku si izrazov ne sposojamo, ampak jih prevzemamo in jih glasoslovno ter oblikoslovno prilagodimo zakonitostim in potrebam slovenskega jezika. Tako tvorjeno besedje postane sčasoma del našega besedišča, če pa bi si jih le izposodili iz drugega jezika, ne bi bile naše in »bi jih morali vrniti«. Prevzemanje iz drugih jezikov slovensčine ne bo uničilo ali pokvarilo. Pozitivni odnos do slovenskega jezika najbolje izraža misel Zinke Zorko: »Bodimo ponosni, da smo Slovenci, bodimo srečni, da smo se rodili v najmanjši slovanski skupnosti, a dragoceni in nezamenljivi, ki ima veliko literature, bogat jezik, bogato besedje – biti Slovenec nam mora biti ponos.« (Zorko 2012)

Zinka Zorko je pričakovala, da politiki, gospodarstveniki, novinarji in duhovniki obvladajo knjižni jezik. V javnosti in v cerkvi narečje ni primerno. Zadovoljna je bila z odnosom nacionalne televizije in radija do slovenskega knjižnega jezika, spodbujala je delo lektorjev in pohvalila jezikovno izobraževanje novinarjev na RTV SLO. RTV Slovenija je namenjena

vsem Slovencem, zato »jezikovno sproščeni pogovori v ljubljansčini niso primerni« (Zorko 2014). Nekoliko več jezikovne svobode je dopuščala regionalnim radijskim postajam, ki so namenjene narečno bolj enotnim skupinam poslušalcev, vendar je tudi tem priporočala, da novinarji upoštevajo zadostna merila jezikovnega sporočanja v javnosti.

Narečje je pogovorni jezik med narečno govorečimi. Zinka Zorko je sporazumevanje v narečju zagovarjala in spodbujala v domačem okolju in zaključenih družbah. Njena materinščina je bila narečna kapelska govorica in nikoli se ji ni odpovedala. Iz lastnih izkušenj, ki jih je potrdila na terenu med raziskovanjem in odkrivanjem narečnih zakonitosti slovenskega jezika, je vedela, da na narečni govor najbolj vpliva družina. Otroke je potrebno spodbujati, da se pogovarjajo »po domače«, jim uza-vestiti spoznanje, da narečno sporazumevanje ni grdo v primerjavi z lepo knjižno izreko in da se narečja ne delijo na manjvredna in večvredna: »Žalostno je, kadar se dvigne eno izmed narečij in poslušalce zavede.« (Zorko 2004: 9) V narečje smo rojeni, knjižnega jezika pa se naučimo v šoli po naravni poti »od domačega govora do zborne izreke« (Zorko 2014). Poučevanje knjižnega jezika izhaja iz poznavanja narečja, ki v osnovno- in srednješolskem razredu ter univerzitetni predavalnici povezuje narečno različne govorce, »ki s tem ohranjajo zavest pripadnosti svoji identiteti« (Zorko 2016b: 39). Zinka Zorko je zagovarjala enakovreden odnos med narečjem in knjižnim jezikom ter jezikovno preklapljanje glede na govorni dogodek in okoliščine: »Ko se pojavi drugače govoreči, se je potrebno dvigniti iz svojega narečja v knjižni jezik. Veliko ima pri tem jezikovna vzgoja, hkrati pa je to tudi zaščita samega sebe, ker tako dokažeš, da obvladaš knjižni jezik.« (Zorko 2014). Narečja se bodo ohranila v kmečkem okolju, pešajo pa v večjih slovenskih mestih, ker se zaradi priseljevanja in dnevnih jezikovnih migrantov oblikujejo nadnarečni mestni govori. V njih se sopostavljajo različni govori in narečja, taka mednarečna prepletanja pa pogovorni mestni jezik nenačrtno usmerjajo v manj predvidljiv (nad)narečni razvoj, ki ni značilen za slovenske narečne skupine in ga dialektologija ne more vnaprej predviditi. Razlike med narečji pa se bodo kljub temu obdržale:

Jezikovne meje bodo ostale; vse druge meje se bodo v Evropi tako ali drugače izbrisale. Da, jezikovna meja bo ostala in se bo prenašala iz roda v rod. Dvomim, da se bodo spremenili glasovi, besede, melodija besede in sklanjatve, spreminjanje oblik. (Zorko 2004: 8)

Zaključek

Zinka Zorko je v svojih dialektoloških raziskavah severovzhodnih slovenskih narečij (1) pomaknila mejo med štajerskimi in koroškimi govori na vzhodu globoko po Dravski dolini do Fale in Ruš, do koder sega temeljni vzhodnokoroški podjunski samoglasniški sestav; (2) razmejila kozjaški in slovenskogoriški jezikovni prostor; (3) odkrila in razložila močnejše slovenske vplive na obmejne nemške štajerske govore, upoštevajoč medjezikovne vplive v slovenskih obmejnih narečjih – odkrila je nove, prehodne in vmesne govore na slovenski in avstrijski strani državne meje; (4) opravila pionirsko dialektološko delo v Radgonskem kotu; (5) raziskala jezikovno arhaične porabske govore in (6) preverila smeri razvoja jezikovnega prepletanja v stičnem slovensko-hrvaškem jezikovnem prostoru (Haloze, Rogatec, Bizeljsko).

Dialektološke raziskave Zinke Zorko so najboljši prikaz vitalnosti slovenske znanosti, njeno delo pa dokazuje, da je slovenski jezik enakovreden jezik svetovne znanosti, ki sprejema vrhunske znanstvene rezultate v slovenskem jeziku. Zinka Zorko tako ni bila le uveljavljena raziskovalka, ampak tudi ena izmed najboljših ambasadork slovenskega jezika, Slovenije in slovenstva v svetu – dokazala je, da smo tudi v znanosti lahko sprejeti, prepoznavni in upoštevani po slovenskem jeziku. Zinka Zorko je bila humanistka v najzlahtnejšem pomenu te besede in je sledila Cankarjevi misli *Dokler sem zvest resnici, sem zvest sebi*. Za najvišje vrednote je prepoznavala spoštovanje človekovega dostojanstva, skrb za človeka in akademsko odličnost ter poštenost. Bila je znanstvenica, raziskovalka in humanistka, ki je z (1) znanstveno-raziskovalnim in pedagoškim delom, (2) mednarodno uveljavljeno mariborsko dialektološko šolo, (3) skrbjo za razvoj in uveljavljanje slovenskega jezika v znanosti, (4) promocijo slovenske znanosti doma in v mednarodnem prostoru ter (5) ugledom, ki ga uživa slovensko jezikoslovje z njenim delom na znanstvenem področju, za seboj pustila mnogo več kot le dober spomin.

V mariborski dialektološki šoli in v programski skupini, ki jo je nekoč vodila Zinka Zorko, smo se oblikovali, šolali in strokovno razvijali njeni nasledniki na Oddelku za slovanske jezike in književnosti. Mariborska slovenistika je danes rezultat kadrovanja in znanja Zinke Zorko. Naučila nas je odgovorno raziskovati in delati, s tem pa je odločno preseгла zgolj raziskovalno poslanstvo slovenske znanstvenice jezikoslovke. Njeno znanstveno-raziskovalno in pedagoško delo se nadaljuje v mariborski dialektološki šoli in na mariborski slovenistiki.

Literatura

Anja BENKO, Zinka ZORKO, 2011: Madžarizmi v Mukičevem romanu Garaboncijaš in nekateri ustrezniki zanje v Pleteršnikovem slovarju. *Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja*. (Zora, 75). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti. 237–252.

France BEZLAJ, 1976: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. A–J. Ljubljana_ Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Marko JESENŠEK, 1995/96: Ob življenjskem jubileju dr. Zinke Zorko, *Jezik in slovstvo* 41/6, 327–329.

– –, 2006: 70 let dr. Zinke Zorko. Ob jubileju zaslužne profesorice Univerze v Mariboru in izredne članice SAZU, *Večer* 62/47, 9 (27. 2. 2006).

– –, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

– –, 2016: 80 let akademikinja in zaslužne profesorice Univerze v Mariboru prof. dr. Zinke Zorko, *UMniverzum. Interna revija Univerze v Mariboru* 1, 6–7.

2016a: Osemdeseti rojstni dan akademikinja prof. dr. Zinke Zorko. *Selniške novice. Glasilo občine Selnica ob Dravi* 27. Selnica ob Dravi: Občina. 10–12.

– –, 2016b: 80 let akademikinja Zinke Zorko. Že dolgo časa je sinonim za slovenska narečja, dobra vila žive slovenske besede, angel varuh naše materinščine, *Večer* 45/72, 9 (24. 2. 2016).

– –, 2019: In memoriam Zinka Zorko (24. februar 1936 – 22. marec 2019). *Slovenski jezik in njegovi sosedje*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 29). Ur. Matej Šekli. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 536–539.

– –, 2019a: Zinka Zorko (1936–2019). *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti* 70. 325–333.

– –, 2020: Življenje in delo častne občanke občine Selnica ob Dravi akademikinja Zinke Zorko. *Zinkin zbornik*. Ur. Marko Jesenšek. Selnica ob Dravi: Občina. 7–41.

– –, 2022: Zinka Zorko in Pleteršnikovi dnevi. *Narečno besedje slovenskega jezika. V spomin na akademikinja Zinko Zorko*. (Zora, 148). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. 7–29.

Marko JESENŠEK (ur.), 2016: *Rojena v narečje. Akademikinja prof. dr. Zinke Zorko ob 80-letnici*. (Zora, 114). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

– –, 2020: *Zinkin zbornik*. Ur. Marko Jesenšek. Selnica ob Dravi: Občina.

– –, 2022: *Narečno besedje slovenskega jezika. V spomin na akademikinja Zinko Zorko*. (Zora, 148). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Marko JESENŠEK, Mihaela KOLETNIK 2009: Zaslužna red. prof. dr. Zinka Zorko – redna članica SAZU, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 80 = 45/1, 5–11.

– –, 2009a: Prva akademikinja mariborske univerze. Zapis ob imenovanju dialektologinje red. prof. dr. Zinke Zorko za redno članico SAZU, *Večer* 65/212, 13 (14. 9. 2009).

– –, 2016: Akad. red. prof. dr. Zinka Zorko. *Mohorjev koledar*. Celje: Mohorjeva družba. 141–144.

– –, 2017: Zinka Zorko – osemdesetletnica. Ob življenjskem jubileju akademikinje redne profesorice doktorice Zinke Zorko. *Glasnik Slovenske matice* 34, 95–98.

Mihaela KOLETNIK, 2001: *Slovenskogoriško narečje* (Zora, 12). Maribor: Slavistično društvo.

Martina OROŽEN, 1998: Recenzija monografije Zinka Zorko: Haloško narečje in druge dialektološke študije. Zinka Zorko, *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. (Zora 6). Maribor: Slavistično društvo. Besedilo na zavihku knjige.

Marko Snoj, 2009: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan.

Zinka ZORKO, 1993: Koroška, štajerska in panonska narečja ob severni meji, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 64=29/2, 274–283.

– –, 1995: *Narečna podoba Dravske doline*. (Zbirka Piramida, 3). Maribor: Kulturni forum.

– –, 1995a: Narečna podoba Dravske doline (Zinka Zorko). *Strokovno posvetovanje slavistov*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 6). Ur. France Novak in Zoltan Jan. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 179–182.

– –, 1998: *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. (Zora, 6). Maribor: Slavistično društvo.

– –, 2001: Zunanji in notranji vzroki za nastanek slovenskih narečij. *Slowiańszczyzna w kontekście przemian Europy końca XX wieku: język – tradycja – kultura*. Red. Emil Tokarz. Katowice: Śląsk. 260–270.

– –, 2004: Slovenec se bo angleščine naučil za sporazumevanj, sanjal, mislil in ustvarjal pa bo po slovensko, *Dialogi* 40/1–2, 5–17.

– –, 2004a: Iz bogastva narečij raste slovenski knjižni jezik. Pogovor z Zinko Zorko (Štefan Kutoš), *Ampak* 5/6–7, 60–64.

– –, 2009: Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih. (Zora 64). Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.

– –, 2010: Dialektizmi v delu Antona Martina Slomška (Tri pridige o jeziku), *Studia Historica Slovenica* 10/2–3, 609–622.

– –, 2010a: Mislinjski govor. Občina Mislinja: zbornik. Ur. Jože Potočnik idr. Mislinja: Občina. 206–211.

– –, 2012: *Dober dan, dobri ljudje! – Zinka Zorko*. Televizijska oddaja. Exodus TV Slovenija. Dostopno na <https://www.youtube.com/watch?v=tE2-9h91Uuw> (pridobljeno 12. 11. 2022).

– –, 2014: Dr. Zinka Zorko. *Oddaja Intervju*. TV SLO 1, RTV SLO (9. 2. 2014). Dostopno na <https://365.rtv slo.si/arhiv/intervju/174260434> (pridobljeno 7. 10. 2022).

– –, 2015: Odličen jezikoslovec, predan profesor in iskren prijatelj akademik prof. dr. Jože Toporišič. *Toporišičevo leto*. (Zora, 115). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti. 47–51.

– –, 2016: Prof. dr. Zinka Zorko, jezikoslovka. *Oddaja Storž – Starejši v tretjem obdobju renesanse življenja*. Radio Prvi, RTV SLO, (9. 3. 2016). Dostopno na <https://365.rtv slo.si/arhiv/storz/174392948> (pridobljeno 5. 10. 2022).

– –, 2016a: Portret – Zinka Zorko. *CBA Podcast AGORA Divan*. Dostopno na <http://cba.fro.at/400208> (pridobljeno 14. 11. 2022).

– –, 2016b: Slovenščina je narečno globoko ukoreninjena – to jo bo ohranilo. Dr. Zinka Zorko, *Zvon* 19/1, 31–39. Dostopno na https://www.mohorjeva.org/wp-content/uploads/2020/07/16613_ZVON_1_2016.pdf (pridobljeno 6. 10. 2022).

Zinka ZORKO idr., 2005/2006: *Kratka zgodovina slovenskega jezika*. Ljubljana: TV Slovenija. 2 el. optična diska (DVD-ROM).

Zinka ZORKO, Anja BENKO, 2015: Živalski frazemi v štajerskem južnopohorskem narčju, *Slavia Centralis* 8/1, 147–164

Zinka ZORKO, Marko JESENŠEK, Anja BENKO, Tone PETELINŠEK, 2016: *Akademikinja prof. dr. Zinka Zorko. Pogovor v oddaji Radijska delavnica znancev*. Radio Maribor, 22. 2. 2016. Dostopno na <http://4d.rtv slo.si/arhiv/radijska-delavnica-znancev/174389656> (pridobljeno 6. 10. 2022)..

ZINKA ZORKO UND DIE ERFORSCHUNG SLOWENISCHER DIALEKTE

Zinka Zorko war Mitglied der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und anerkannte Dialektologin, ihre Verdienste als Erforscherin der stairischen, pannonischen und Kärntnerdialekte wurden mit höchstem Respekt gewürdigt. Geboren wurde sie am 24. Februar 1936 in Spodnja Kapla (Kozjak), einem Dorf an der slowenisch-österreichischen Grenze und in einer großen Familie – sie war das fünfte unter elf Kindern. An der Universität Ljubljana absolvierte sie das Studium der slowenischen und russischen Sprache (1961), an derselben Universität erwarb sie 1986 den Doktorgrad in Slowenistik (Dialektologie) mit einer Dissertation über die Kärntner Dialekte in Slowenien (*Koroški govori dravskega obmejnega hribovja od Ojstrice do Duha na Ostrem vrhu*).

Zwischen 1961 und 1971 unterrichtete sie Slowenisch und Russisch in Ravne na Koroškem, ab 1971 war sie an der Universität Maribor tätig und zur Professorin für Dialektologie und Geschichte der slowenischen Sprache ernannt. An der ehemaligen Pädagogischen Fakultät war sie lange Jahre Vorständin der Slawistik und Forschungsprodekanin, am Rektorat der Universität hatte sie das Prorektorat für Habilitationen inne, als Ehrenprofessorin der Universität Maribor unterrichtete sie seit 2006 auch an der neugegründeten Philosophischen Fakultät. Zwischen 1986 und 1996 hielt sie Vorlesungen zu Dialektologie und Vokalismus auch an der Philosophischen Fakultät der Universität Ljubljana, ab 1981 dozierte sie in zyklischen Kursen an der Pädagogischen Hochschule im ungarischen Szombathely und als Gastprofessorin am Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz. Im Jahre 2003 wurde sie zum Mitglied der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste.

Ihre exzellenten Forschungsergebnisse und universitäre Tätigkeit wurden mit höchsten Auszeichnungen gewürdigt, u. a. mit der goldenen Plakette der Universität Maribor, mit der höchsten Auszeichnung des Ministeriums für Bildung, Forschung und Sport (1996), mit dem Zois-Preis der Republik Slowenien für Wissenschaft und Forschung (2013). Vom Präsidenten der Republik Slowenien wurde ihr 2016 die Medaille für besondere Verdienste in der Erforschung slowenischer Dialekte und in Stärkung des internationalen Ansehens der slowenischen Slawistik verliehen.

Zinka Zorko gehört zur Nachfolgegeneration berühmter slowenischer Slawisten Fan Ramovš, Tine Logar und Jakob Rigler, denen gelungen ist, die slowenische Dialektologieforschung fest zu begründen und international zu etablieren. Noch insbesondere galt ihr Interesse der Entstehung sogenannter Zwischendialekte, vorübergehender Interdialekte im slowenisch-ungarisch-deutschen Kontaktraum. Durch umfangreiche Studien und wertvolle Forschungsergebnisse wurde sie zur Hauptperson der modernen slowenischen Dialektforschung, durchgesetzt in der Mariborer dialektologischen Schule.

Im ungarischen Raab-Gebiet durchführte sie viele Untersuchungen slowenischer Mundarten. Beschrieben wurden die Phonologie und Morphologie, gesammelt wurde der Wortschatz, hingewiesen wurde auf Unterschiede zwischen den Mundarten um Števanovci (Števanovci/Apátistvánfalva/Stephansdorf, Verica/Kétyölgy/Perbisch, Otkovci/Újbalázsfalva/Wergelin, Slovenska ves/Rábatótfalu/Windischdorf, Andovci/Orfalu/Andelsdorf, Sakalovci/Szakonyfalva/Eckersdorf) und denen um Gornji Senik (Gornji Senik/Felsőszölnök/Oberzemming, Dolnji Senik/Alsószölnök/Unterzemming, Ritkarovci/Kétyölgy/Riegersdorf). Besondere Aufmerksamkeit schenkte sie dem Sprachgebrauch in der Zeitschrift *Porabje* und im slowenischen *Radio Monošter*, mit großem Interesse widmete sie sich den Analysen der Schriftsprache in Prekmurje, u. a. untersuchte sie den Sprachgebrauch bei Jožef Košič (*Zobriszani Szloven i Szlovenka med Murov i Rabov*) und Ivanocy (*Kalendar Nájszvetejsega szrca Jezusovoga*) sowie die Sprache der mundartlichen schönen Literatur, z. B. im Roman *Garaboncijaš, Porabska legenda* von Francek Mukič.

Ihre Dialektforschung im österreichischen Grenzgebiet betraf Mundarten in Podjuna (Jauntal), Mlake (Laaken), Radvanje (Rothwein), Gradišče (Schlossberg), Lučane (Leutschach) und Žetinci (Sicheldorf im Radkersburger Winkel). Im Radkersburger Winkel konnte sie beweisen, dass da Slowenen autochthone Bevölkerung darstellen und eine pannonische Mundart sprechen. Die Mundart von Radvanje (Rothwein) ordnete sie dem östlichen Jauntal-Dialekt zu, anhand der Mundart von Lučane (Leutschach) und Lonč (Deutschlandsberg) konnte sie eine archaische nordstairische dialektale Ausprägung und starkes Gefühl der slowenischen Zugehörigkeit ihrer Sprecher nachweisen, in Žetinci (Sicheldorf) konnte sie eine interdialektal geprägte Sprache von Prekmurje (Übermurggebiet) und Slovenske gorice (Windische Bühel) festlegen.

Ihre dialektale Forschung in Slowenien ist bedeutend geprägt durch zahlreiche Studien zur Umgangssprache der Stadt Maribor. Auch diese zeigt nach Zinka Zorko eine interdialektale, uneinheitliche Prägung mit Merkmalen der Mundart von Slovenske gorice, der nordstairischen Mundart von Kozjak, der Nordbachernmundart der Stadtteile Studenci und Radvanje sowie der Ostbachernmundart der Stadtteile Pobrežje, Tezno und Razvanje. Keine weitere Umgangssprache in Slowenien wurde bisher so genau und ausführlich untersucht und beschrieben wie die Umgangssprache in Maribor.

Zinka Zorko leistete Pionierarbeit bei der Eruierung der dialektalen Situation in Dravska dolina (Drautal). Anhand ihrer Studien konnte eine klare Trennungslinie zwischen den stairischen und Kärntner Mundarten gesetzt werden – sie liegt sozusagen vor der Tür der Stadt Maribor. Darüber hinaus schenkte Prof. Zorko ihr Forschungsinteresse der Vielfältigkeit stairischer und panonischer Mundarten in Prlekija, Haloze, Slovenske gorice und Prekmurje. Durch ihre dialektologischen Studien konnten störende Lücken bei der Erforschung der slowenischen Dialekte geschlossen werden und einer ganzheitlichen Synthese der dialektalen Entwicklung und Ausprägung slowenischer Dialekte stand dadurch nichts mehr im Wege.

Zinka Zorko war es bewusst, dass eine moderne Dialektologieforschung gleichermaßen Detailkenntnisse des normierten sprachlichen Standards benötigt – aus diesem Grund schenkte sie ihr Interesse auch ausgewählten sprachpolitischen Themen. Ihre Forschungsliebe blieb allerdings der Dialektologie gewidmet. Danach kann man sie als Forscherin erkennen, dadurch wurde sie anerkannt und dafür wurde sie gewürdigt und geehrt. Durch ihre drei wissenschaftlichen Monographien hat sie Meilensteine für die künftige Erforschung slowenischer Dialekte gesetzt: *Narečna podoba Dravske doline* (Maribor, 1995), *Haloško narečje in druge dialektološke študije* (Maribor, 1998), *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih* (Maribor, 2009). Ihre Gesamtbibliographie umfasst 641 Publikationen.

Zinka Zorko hat somit ihre linguistische Forschungsmission entscheidend übertroffen – sie erkannte und verdeutlichte die Problematik des Sprach- und Nationalbewusstseins, indem sie slowenische Dialekte zur geistigen Grundlage der slowenischen Schriftsprache erhob.